

Om Hamsuns kristne omvendelse

Birgitte Furberg Moe
Ph.d. i nordisk litteratur (Selvstendig)
b.furberg.moe@gmail.com

Kildene tyder på at Hamsuns kristne tro har en sammensatt forklaring.

Forfatteren har fylt ut interessekonfliktskjema og oppgir ingen interessekonflikter.

Kommentar til

Larsen, K. (2025). Knut Hamsuns vei til Gud. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 62(12), 751-758. <https://www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2025as12ae-Knut-Hamsuns-vei-til-Gud>

I artikkelen *Knut Hamsuns vei til Gud* skriver Kim Larsen (2025) om Knut Hamsuns religiøse utvikling, som i hovedsak forklares gjennom forholdet til datteren Ellinor. Larsen (2022a, 2022b) har tidligere skrevet omfattende og innsiktsfullt om Ellinor Hamsun i *Psykologtidsskriftet*, men i forbindelse med den nye artikkelen, der Knut Hamsun i større grad står i sentrum, ser jeg behov for å klargjøre at det er en forskjell mellom hvordan mitt forskningsbidrag fremstilles i Larsens artikkel, og hvordan det er utviklet i min ph.d.-avhandling i nordisk litteratur. I avhandlingen *Om tekstens tilblivelse og om skyld i Knut Hamsuns Paa gjengrodde Stier (1949)* argumenterer jeg blant annet for det jeg har betegnet som Hamsuns kristne vending, som inngår som en sentral konklusjon.

Larsen skriver at jeg, sammen med forfatteren Arne Tumyr, har «kommentert den sene Hamsuns kristne utvikling», nærmest som om en slik utvikling allerede var befestet som et klart faktum forut for min analyse, snarere enn noe som kommer frem gjennom min analyse av kildene (2025). Min avhandling tar imidlertid ikke en kristen utvikling hos Hamsun som et premiss, men søker å etablere og begrunne den gjennom analyser av brev-, dagbok- og manuskriptmateriale. Larsens formulering er derfor etter mitt syn en betydelig forenkling.

Tumyr gjorde viktige arkivmessige funn, dokumentert i Harald S. Næss' brevsamling over Knut Hamsuns brev, som jeg har bygget videre på. Som jeg også skriver i min avhandling, deler jeg imidlertid ikke Tumyrs analyse av at Hamsun fant «lise og fred i en ny totalitær ideologi» (Tumyr, 1996, s. 517); jeg påpeker dessuten at Hamsuns henvendelser til Gud hos Tumyr ikke relateres «direkte til krigens konsekvenser» eller berører «kristendommens kjernebudskap om syndenes forlatelse» (Moe, 2023, s. 29). I ettertid kan jeg også legge til at Tumyr ikke benytter begrepet «omvendelse». Mitt poeng har nettopp vært at hans analyse av Hamsuns gudstro forblir lite utbygget, også fordi kristendommen hos ham fremstilles som en ekstrem ideologi.

En kristen omvendelse

Et sentralt anliggende i min studie har vært å argumentere for at Hamsun faktisk gjennomgikk en kristen omvendelse i teologisk forstand – fra kulturkristendom til personlig tro. Jeg mener at Larsens fremstilling kan etterlate et inntrykk av at det først og fremst er hans egen artikkel som forklarer Hamsuns tro på en personlig Gud, samtidig som mitt bidrag reduseres til at jeg «ser» «omvendelsen til kristendommen som en indikasjon på at Hamsun føler skyld og anger for sin nazisme» (Larsen, 2025). Jeg kunne ønske at Larsen i større grad hadde basert seg på den sammensatte argumentasjonen i min ph.d.-avhandling, og ikke på formidlingsintervjuer i mediene der jeg ikke har hatt kontroll over titler, ingress eller redaksjonell vinkling. Det fremgår heller ikke hos Larsen at jeg i avhandlingen, på grunnlag av skriftlige kilder, argumenterer for Hamsuns omvendelse til en personlig kristen tro, og gir en flerleddet årsaksforklaring der innesperringen i psykiatrien og øvrige erfaringer etter krigen, som alderdom, ensomhet og et erfaringsmessig tap av posisjon og tilhørighet, inngår i en bredere eksistensiell overgang (se særlig kapittelet «Guds stemme» i Moe, 2023). Jeg forstår relasjonen til datteren Ellinor som en relasjon hvor troen artikuleres, men ikke i hovedsak oppstår. Når disse nivåene, som også rommer mulige skylderfaringer knyttet til krigen, skilles for skarpt, risikerer man å forenkle både omvendelsesbegrepet og det religiøse alvoret i Hamsuns siste bok, *Paa gjengrodd Stier* (1949).

Videre skriver Larsen: «Noen har til og med, ifølge Smedsrud (2023a), sett Hamsuns kristendom som en strategisk manøver med hensyn til landssvikoppgjøret» (2025). Formuleringen «til og med» kan oppfattes som avvisende. Dersom «til og med» også sikter til setningen før, det Larsen fremstiller som mine forskningsfunn, burde det vært gjort eksplisitt og uenigheten begrunnet.

Larsens forklaringsledd fra Hamsuns «avmakt» over datteren til «personlig gudstro» forblir på sin side mindre utfoldet, fordi sentrale brevsteder der synd- og nådemotivet eksplisitt tematiseres, ikke analyseres eller kommenteres (2025). Hamsuns tillit til Guds nåde er ikke kommentert i Larsens tilnærming, slik det kommer frem i et brev til datteren Victoria 7. juni 1946: «[...] jeg skal bare takke Gud for hans Naade mot mig» (brev 2837). Troen fremtrer i brevmaterialet som en respons på nåden. Heller ikke syndsbegrepet, så avgjørende som det er i kristen tro, kommenteres. I det mest sentrale brevet til Ellinor stanser Larsen sitatet rett før følgende fortolkningsmessige vanskelighet: «Vi har syndet saa meget og har saa meget at bede om Naade og Forlatelse for» (brev 2818). Dette brevet drøfter jeg inngående i kapittelet «Guds stemme» i min ph.d.-avhandling, sammen med andre brev til henne og Hamsuns øvrige barn (Moe, 2023, se f.eks. s. 192–199).

Hamsun-biograf Ingar Sletten Kolloen har i et foredrag beskrevet Hamsuns sene religiøsitet som en gradvis orientering eller et tiltagende religiøst språk (2005; sitert i Furberg Moe, 2023, s. 314). (Larsen nevner et foredragsmanuskript av Kolloen fra 2012 uten publiseringssted, der «etter hvert» er blitt «mer og mer» [2025].) Et sentralt anliggende for meg har vært å vise hvorfor Hamsuns henvendelser til Gud, dels gjennom brevene til Ellinor, men også gjennom andre kilder, samlet sett representerer en kristen omvendelse. Også presten Odd Haugen har tidligere forfektet at Hamsun ble omvendt i forlengelsen av brevet til Ellinor (Haugen, 2015, s. 256, sitert i Moe, 2023, s. 193). Marianne Hamsun har hevdet at hennes svigerfar ble personlig kristen (Oftestad, 1999; Hamsun, 2010, s. 165, se Moe, 2023, s. 29). Ingen av dem har imidlertid analysert brevene til Ellinor i sin helhet, i lys av øvrig brev- og manuskriptmateriale eller gjort en helhetlig fortolkning av *Paa gjengrodd Stier*, slik jeg gjør i min avhandling.

Knut Hamsuns kristne omvendelse har betydning som strukturerende prinsipp for *Paa gjengrodd Stier*, som er noe jeg har konkludert med gjennom analyse av et omfattende kildemateriale.

Jeg argumenterer blant annet for at Hamsun utvikler det religiøse Martin-motivet parallelt med henvendelsene til Ellinor, og at de to forholdene ikke kan forstås uavhengig av hverandre.

Komplekse tapserfaringer

Mens Larsen i hovedsak forklarer Hamsuns personlige gudstro som en respons på en langvarig avmakt i relasjonen til datteren, mener jeg Hamsuns personlige tro først og fremst utløses gjennom egen smerte og komplekse tapserfaringer, særlig under innesperringen i psykiatrien, som deretter artikuleres og formidles i brevene til Ellinor. De mest inderlige religiøse henvendelsene til datteren opptrer etter disse erfaringene, slik både hans dagbok – transkribert og drøftet i min avhandling – og brev materialet tyder på. I et brev fra 1. april 1946 skriver Hamsun eksempelvis til datteren:

For du er den eneste Ellinor Hamsun, og ingen er som du, Ellinor, naar du faar Hjelp hos Gud til å rette dig ordentlig op igjen. Aa, kjære, kjære Ellinor, tænk på dette og gjør Alvor at gaa til Gud i Jesu Navn. Det er merkelig hvor det hjelper. Jeg har erfaret at det følger Fred med det [...] (brev 2823; se Moe, 2023, s. 205).

Slik jeg har argumentert for, fant Hamsun fred og støtte i Gud da han var innesperret i psykiatrien, noe som jeg blant annet underbygger i det sentrale brevet til Ellinor, fra 20. mars 1946, der Hamsun omtaler sitt religiøse lesestoff:

Jeg lægger ind denne lille Boken, den har hjulpet mig da jeg var indestengt, jegbeder Gud og hele Himlen om at den vil hjelpe dig ogsaa. Bed Jesus paa Knæ. Læg dig saa og stol paa ham. Bed igjen. Bekjend din Skrøpeligheet og si at du vil ut av din sørgelige Last» (brev 2818; se Moe, 2023, s. 198).

Ifølge Marianne Hamsun mente Tore Hamsun at boken som ble sendt til Ellinor, var av den svenske predikanten Frank Mang (Oftestad, 1999). Basert på mine undersøkelser kan det ha vært den forkynnende boken *Synd og Sannhet* (1935) (Moe, 2023, s. 199), der åpningskapittelet heter «Min synd». Jeg har ikke plass til å utdype de litterære implikasjonene av det og annet her, men Hamsuns kristne omvendelse impliserer en sammensatt årsaksforklaring der en personlig tro trer frem. Det åpner for et stort fortolkningsrom i *Paa gjengrodde Stier* som i stor grad har vært oversett, der en kristen skyldtematikk trer frem ved siden av et selvrettferdig og kynisk forsvar. I sum har jeg betegnet dette som Hamsuns «kristne vending».

Referanser

- Hamsun, M. (2010). *Den fraværendes nærhet*. Licentia forlag.
- Haugen, O. (2015). *Erindringer*. Odd Haugen.
- Kolloen, I. S. (2005). «Vi kommer nok igjen. Vi er ikke ferdige med døden».
- Om Knut Hamsuns religiøsitet. Forum Berle. Nettartikkel omarbeidet etter et foredrag holdt i Forum Berle, 27.01.2005. https://www.forumberle.no/artikler/a_hamsun.html
- Larsen, K. (2022a). Ellinor Hamsuns tragiske skjebne – del I. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 59(1), 36–41. www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2021as12ae-Ellinor-Hamsuns-tragiske-skjebne-del-I
- Larsen, K. (2022b). Ellinor Hamsuns tragiske skjebne – del II. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 59(2), 104–109. www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2022as01ae-Ellinor-Hamsuns-tragiske-skjebne-del-II
- Larsen, K. (2025). Knut Hamsuns vei til Gud. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 62(12), 751–758. www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2025as12ae-Knut-Hamsuns-vei-til-Gud
- Moe, B. F. (2023). *Om tekstens tilblivelse og om skyld i Knut Hamsuns Paa*

- gjengrodde Stier* (1949) [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Næss, H. (2000). *Knut Hamsuns brev 1934–1950*. Gyldendal.
- Oftestad, E. (1999). Marianne Hamsun: Svigerfar ble kristen. *Krigsropet*, 112(5), 8–10.
- Tumyr, A. (1996). *Knut Hamsun og hans kors. En diafonisk livsvandring med Knut Hamsun*. Norgesforlaget.

